

Internet w badaniach genealogicznych

JERZY ŻENKIEWICZ

*Uczelniane Centrum Informatyczne, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
e-mail: Jerzy.Zenkiewicz@uni.torun.pl*

Streszczenie

W artykule przedstawiono niektóre zagadnienia związane z badaniami genealogicznymi prowadzonymi przez autora w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, ze szczególnym uwzględnieniem aplikacji Internetu oraz wykorzystania sieci TORMAN i PIONIER do przeszukiwań krajowych i światowych zasobów genealogicznych. Zasygnalizowano wpływ rewolucji informatycznej w genealogii. Wskazano adresy interesujących zasobów genealogicznych. Zaprezentowano praktyczne wyniki poszukiwań genealogicznych na przykładzie rodziny autora.

1. Wprowadzenie

Genealogia jest nauką pomocniczą historii. Według Encyklopedii Powszechnej PWN „genealogia bada stosunki pokrewieństwa między ludźmi, służy głównie biografistyce”. Zajmuje się ona ustalaniem filiacji i koincji oraz określaniem dat narodzin, ślubów i zgonów. Wyniki badań genealogicznych są przedstawiane w formie opisowej lub w tablicach genealogicznych, obrazujących stosunki genealogiczne między członkami rodu. Źródłami w genealogii są m.in.: dokumenty, akta, metryki kościelne, pomniki nagrobne oraz różnego rodzaju prywatne zapiski genealogiczne. Słowo „genealogia” ma rodowód grecki i pochodzi od słowa „genus”, czyli ród, rodzina i słowa „logos”, czyli nauka. W nawiązaniu do nazwy i w potocznym pojęciu genealogia zajmuje się badaniem historii przodków i szeroko pojętej rodziny. Dlatego w literaturze zachodniej oprócz określenia *Genealogy* używa się często terminu *Family History*. Początków genealogii możemy już doszukiwać się z pradawnym kultem przodków, występującym od początku istnienia gatunku *homo sapiens*. Przykładem tej formy genealogii są przekazy ustne występujące jeszcze dzisiaj wśród ludów pierwotnych. Wskazać tu można dzisiejsze ludy Polinezji, które są w stanie podać wywody swych przodków sięgając kilkaset lat wstecz. Z chwilą pojawienia się prywatnej formy własności i prawa dziedziczenia, konieczne stało się określenie stopnia pokrewieństwa ze zmarłym dla potrzeb ustalania zasad dziedziczenia spadku. Z upływem wieków informacje genealogiczne stały się niezbędne przy ustalaniu przynależności do klas uprzywilejowanych, głównie licznej szlachty i wąskiej grupy arystokracji. W okresie rewolucji przemysłowej i powstania nowych warstw społecznych związanych głównie z kapitałem, przynależność do grupy szlacheckiej straciła ze względów ekonomicznych na znaczeniu. Nasiliły się natomiast cechy snobistyczne i częsta uzurpacja pochodzenia szlacheckiego przez bogate chłopstwo oraz mieszczan. Proces ten został zahamowany dzięki m.in. rozwinięciu się w XIX wieku genealogii. W ostatnim ćwierćwieczu XIX wieku głównie dzięki O. Lorenzowi i O. Forst-Battagliemu genealogia opracowała własny przedmiot badań i metody. W Polsce do jednej z pierwszych prac genealogicznych zalicza się herbarz B. Paprockiego z XVI wieku. Do fundamentalnych polskich opracowań genealogicznych należy wymienić prace m.in. O. Balzera, F. Piekosińskiego, W. Semkowicza, W. Dworzaczka, K. Jasińskiego.

2. Rewolucja internetowa w genealogii

Po II wojnie nastąpił wzrost popularności badań genealogicznych, zarówno ze strony profesjonalnych badaczy, jak i amatorów. Prawdziwe narodziny ogólnościowego ruchu genealogicznego nastąpiły w wyniku rewolucji informatycznej w ostatnim ćwierćwieczu XX wieku. Spowodowane to zostało rozpowszechnieniem się komputerów personalnych (osobistych) i Internetu. Pojawienie się komputera osobistego zmieniło diametralnie dotychczasowy tryb gromadzenia, przechowywania, przetwarzania i prezentacji danych genealogicznych. Coraz popularniejsze obecnie komputery przenośne typu *notebook* pozwalają na wprowadzanie danych bezpośrednio w archiwum, czy bibliotece. Napisano programy pozwalające na różnorakie opracowywanie i przetwarzanie danych oraz automatyczne tworzenie graficznych wywodów i drzew genealogicznych. W Polsce nie ma niestety ujednoczonego programu do gromadzenia danych genealogicznych. Przykładowo, przez wąską grupę zawodowych badaczy PAN używany jest Informatyczny System Rekonstrukcji Rodzin, a przez Bibliotekę Kórnicką program „Gens Nostra”. Bardziej popularne są wśród szerokiego grona polskich genealogów spolszczone wersje programów zachodnich np. „Fzip Family Tree”, czy „Brother,s Keeper”. Rozpowszechnienie się Internetu spowodowało, iż świat genealogiczny stał się również „globalną wioską”. Wymiana informacji genealogicznych, niezależnie od miejsca ich źródła na naszej Ziemi, nie stanowi żadnego problemu w obecnej dobie społeczeństwa informacyjnego. Zasoby biblioteczne dzięki Internetowi są również dostępne sieciowo w postaci tzw. *bibliotek cyfrowych*. Ich przykładem są m.in. Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (www.wbc.poznan.pl) i Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa (www.kpbc.umk.pl/dlibra).

Olbrzymia ilość powstałych baz danych, szacowana obecnie na minimum kilkadziesiąt tysięcy i zawierających dane o setkach milionów ludzi, jest ogólnie dostępna poprzez system WWW. Powstało już na świecie szereg przedsięwzięć i projektów do stworzenia poprzez Internet, olbrzymiego drzewa genealogicznego obejmującego swoimi gałęziami cały nasz glob. Największe osiągnięcia w tej dziedzinie ma Kościół Mormonów (The Church of Jesus Christ of Latter-Day Saints). W wierze mormonów istnieje możliwość chrztu po śmierci. Aspekty religijne spowodowały, że mormoni gromadzą dane genealogiczne członków swojego kościoła z całego świata. W ten sposób ich działalność religijna przerodziła się w działalność z szerokimi akcentami naukowymi. Mormoni zmikrofilmowali prawie wszystkie księgi metrykalne świata, również znajdujące się w polskich archiwach państwowych i kościelnych. Na ich podstawie stworzyli olbrzymie bazy danych. Są one sukcesywnie udostępniane dzięki Internetowi dla szerokiego ogółu. Również mormoni opracowali i wdrożyli elektroniczny system zapisu danych genealogicznych GEDCOM (GEnealogical Data COMmunication), który stanowi pewien standard.

Z bezpłatnego i dostępnego na rynku oprogramowania służącego do zbierania, przechowywania i obróbki danych genealogicznych, należy wymienić program „Personal Ancestral File”. Dużą popularnością cieszy się w USA zbiorcza baza danych komercyjnej witryny Ancestry.Com (www.ancestry.com). Jej wyszukiwarka sprawdza kilkadziesiąt różnorodnych baz danych i wyszukuje z nich m.in. takie dane jak: słowniki biograficzne, zbiory genealogiczne, książki telefoniczne i adresowe, księgi zgonów, dane emigracyjne i osobowe. Poza wymienioną witryną dostępnych jest wiele innych ciekawych witryn/baz danych m.in.: www.familysearch.org, www.geneanet.org, www.google.com, www.gendex.com.

W Polsce pojawiło się w ostatnim dziesięcioleciu szereg rozproszonych i dostępnych poprzez Internet zasobów genealogicznych. Na przykład należy wymienić tekstową wersję bazy danych szlachty wielko-

polskiej XV-XIX wieku, opracowaną na podstawie prac badawczych wybitnego polskiego genealoga, prof. W. Dworzaczka. Baza ta, jako „Teki Dworzaczka”, jest dostępna w witrynie Biblioteki Kórnickiej PAN (www.bkpan.poznan.pl).

Jednym z elementów rewolucji internetowej w genealogii jest rozwój współpracy pomiędzy profesjonalnymi naukowcami a olbrzymią rzeszą genealogów-amatorów. Dzięki Internetowi pojawiła się możliwość szybkiej wymiany informacji. Kontakt i wymianę informacji umożliwiają liczne internetowe listy dyskusyjne. Są one platformą wymiany informacji, zapytań i ogłoszeń o prowadzonych pracach i uzyskiwanych wynikach. Funkcjonujące serwisy genealogiczne wysyłają dla zainteresowanych cyklicznie elektroniczne gazetki (news). Zawierają one różnorodne dane, jak np.: odpowiedzi i uwagi o poruszanych problemach genealogicznych, komunikaty o nowościach wydawniczych i nowych programach komputerowych, opinie o funkcjonującym oprogramowaniu, anonse o ciekawych witrynach i odsyłaczach itp. Internet znacząco przyczynił się do rozpowszechnienia ustalonych przez specjalistów standardów w zakresie metod i zasad zbierania, gromadzenia i prezentacji danych genealogicznych. Są one szeroko dostępne na stronach WWW, zarówno profesjonalnych instytucji, jak i osób prywatnych. Przykładem takiej prezentacji są liczne wywody i tablice genealogiczne dostępne na stronach prywatnych WWW. Godnym zauważenia jest również udział wolontariuszy-amatorów przy prowadzonych na szeroką skalę opracowaniach źródłowych (księgi metrykalne, spisy ludności) i pracach inwentaryzacyjnych (cmentarze, pomniki).

3. Instytucje i informacje genealogiczne w Internecie

Badaniami i tematyką genealogiczną, oprócz jednostek akademicko-naukowych i Polskiej Akademii Nauk, zajmuje się w Polsce wiele instytucji społecznych i jednostek prywatnych. Z polskich stowarzyszeń i organizacji wymienić można m.in.:

- Polskie Towarzystwo Heraldyczne (www.dig.com.pl/PTHer).
- Polskie Towarzystwo Genealogiczne (www.genealodzy.pl).
- Warszawskie Towarzystwo Genealogiczne (www.wtg.org.pl).
- Towarzystwo Genealogiczno-Heraldyczne (www.tgh.friko.pl).
- Związek Szlachty Polskiej (www.szlachta.org).
- Ośrodek Dokumentacji Wychodźstwa Polskiego (www.herby.com.pl).
- Polskie Towarzystwo Ziemiańskie (www.ptz.info.pl).

Oprócz krajowych ośrodków, funkcjonuje szereg stowarzyszeń polonijnych zagranicą. Jednym z najaktywniejszych jest Polskie Stowarzyszenie Genealogiczne w Ameryce – Polish Genealogical Society of America (www.pgsa.org). Wszystkie wymienione organizacje i inne funkcjonujące (nie wymienione tutaj), prowadzą dostępny przez witryny www serwis genealogiczny. Poprzez Internet istnieją możliwości dostępu do bogatych danych genealogicznych, które rezydują na specjalnie do tego celu przeznaczonych i ogólnie dostępnych komputerach, zwanych „serwerami”. Z szerokiej listy dostępnych sieciowo na świecie serwerów związanych z genealogią, do najbardziej interesujących należą:

- PolishRoots (www.polishroots.com) – witryna o bardzo bogatych polskich zasobach genealogicznych;
- Genealogy Resources on Internet (www-personal.umich.edu) – utrzymywany przez uniwersytet w Michigan, zawiera wykaz różnorodnych zasobów genealogicznych w sieci (listy dyskusyjne, BBS, ftp i inne);

- The Generation Network (www.co.uk) – bardzo popularna witryna genealogiczna w Wielkiej Brytanii;
- The Genealogy Home Page (www.genhomepage.com) – doskonałe miejsce i narzędzia do rozpoczęcia badań genealogicznych. Serwer ma komunikację z największym archiwum programów genealogicznych na <ftp://ftp.cac.psu.edu>;
- Marburger Archivschule (www.uni-marburg.de/archivschule) – bogate źródło danych genealogicznych uniwersytetu w Marburgu;
- Deutsche Genealogisch Home Page (www.genealogienetz.de) – witryna bardzo popularnej strony genealogicznej w Niemczech;
- Jim Eggert (www.genealogy.com) – baza danych osób pochodzenia niemieckiego i syryjskiego, z formularzami dla indeksu Roots Surname List i dla przeszukiwania (prowadzona przez J. Eggerta);
- Federation of Genealogical Societies (www.connect.net) – federacja amerykańskich towarzystw genealogicznych;
- The National Genealogical Society NGS (www.genealogy.org) – ogólnoamerykańskie towarzystwo genealogiczne;
- LDS/FHC Information (www.genealogy.com/gene/lds/) – informacje o Kościele Mormonów i jego działalności genealogicznej;
- New England Historic and Genealogical Society (www.newenglandancestors.org) – witryna najstarszego i najbardziej renomowanego towarzystwa historyczno-genealogicznego w USA.

Nieodzownym wsparciem w badaniach genealogicznych jest specjalistyczne oprogramowanie. Z wielu używanych programów wymienić należy m.in.:

- Ancestors and Descendants (przodkowie i potomkowie) – bardzo użyteczne narzędzie dla genealogów.
- Drzewo Genealogiczne – polski program do archiwizacji i prezentacji danych genealogicznych.
- Dynas-Tree (drzewo genealogiczne) – program realizujący w szerokim zakresie obsługę danych genealogicznych.
- Family Tree Maker („drzewiarz rodzinny”) – jeden z najpopularniejszych i najlepszych programów genealogicznych, zarówno dla amatorów, jak i profesjonalistów.

Na polskim rynku funkcjonuje szereg podmiotów prowadzących na wysokim poziomie merytorycznym szeroki serwis genealogiczny np.: *Mały Herbarz* Adama Kromera (www.akromer.republika.pl), czy *Genealogia dynastyczna* Ryszarda Jurzaka (www.genealog.home.pl). Niezwykle bogatym zasobem danych genealogicznych są dostępne w Internecie liczne strony domowe osób prywatnych, strony rodzinne bądź rodowe. Dane źródłowe do ich tworzenia są zbierane głównie przez samych zainteresowanych, lub na zlecenie przez specjalizujące się w tym zakresie biura genealogiczno-heraldyczne. Przykładem tego typu funkcjonujących biur w Polsce są m.in.: Biuro Heraldyki i Genealogii „SARMATA” (www.sarmata.com.pl). Spotykane w Internecie strony prywatne mają bardzo różnorodny zakres danych genealogicznych. Najprostsze zawierają zazwyczaj uproszczoną formę opisu i historii rodziny/rodu. Najbardziej zaawansowane strony zawierają bogate źródła zbierane i gromadzone często przez dziesiątki lat, wraz z profesjonalnym opracowaniem wyników badań genealogicznych. Dla zobrazowania omówionych stron podano poniżej kilkanaście wybranych, które są ogólnie dostępne w Internecie:

- Strona Rodziny Ciechanowiczów (www.ciechanowicz.republika.pl),
- Strona Rodziny Czartoryskich (www.czartoryscy.prv.pl),

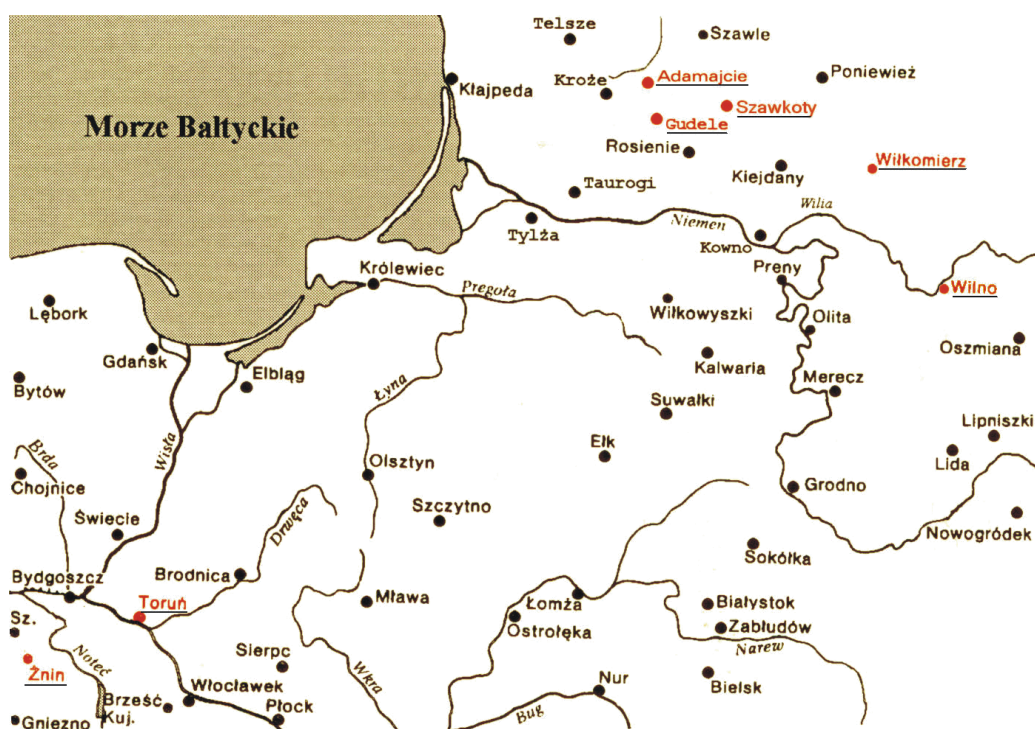
- Strona Rodziny Dmochowskich (www.geocites.com/Dmochowscy1),
- Strona Rodziny Dobrzyńskich (www.dobrzynski.org),
- Strona Rodziny Kopciów (www.szlachta.org/kopec/index.htm),
- Strona Rodziny Kozłowskich (www.biol.uni.torun.pl/~kozlow),
- Strona Rodziny Mineyko (www.interlog.com/~mineyko),
- Strona Rodziny Nałęczów (www.kolo-naleczow.w.interia.pl),
- Strona Rodziny Okińczyc (www.christian.scherer.com),
- Strona Rodziny Platerów (www.platerowie.com),
- Strona Rodziny Pszczółkowskich (www.akson.sgh.waw.pl/~apszczol/),
- Strona Rodziny Rościszewskich (www.rosciszewski.pl),
- Strona Rodziny Rytel (www.rytel.org),
- Strona Rodziny Ustrzyckich (www.nextcom.ca/justrzycki),
- Strona Rodziny Wiszowatych (www.historia.wiszowaty.pl),
- Strona Rodziny Żenkiewiczów (www.zenkiewicz.torun.pl/genealogia),
- Strona Rodziny Żółtowskich (www.zoltowscy.org.pl).

4. Praktyczne wyniki poszukiwań genealogicznych

Przykład 1. Genealogia rodu Żenkiewiczów

Źródłem przy opracowaniu niniejszej genealogii były metryki urodzenia, akta ślubów i zgonów, dokumenty urzędowe i rodzinne, informacje z archiwów i biur parafialnych, zapiski i przekazy rodzinne, informacje z kwerend i nagrobków cmentarnych. Uzupełniającym źródłem danych były informacje pozyskiwane z różnych zasobów poprzez Internet. Według szczątkowych informacji protoplastami Żenkiewiczów byli Zenowie pochodzący z pogranicza Mazowsza i Małopolski. Z nazwiska Zenów (Zenowiców) rozwinęły się później takie nazwiska jak Zenowicz, Zienowicz czy Zieniewicz, o których wspominali w swych Herbarzach m.in. B. Paprocki, K. Niesiecki i W. Wielądek. Najprawdopodobniej z rdzenia Zenów wywodzi się nazwisko Żenkiewicz. W XV wieku po zbliżeniu się Polski z Wielkim Księstwem Litewskim rodzina Żenkiewiczów przeniosła się na tereny ówczesnej Żmudzi. Zasiadliła z nadań królewskich tamtejsze włości, mieszkając na Żmudzi do XX wieku. Od początku XIX wieku główna linia rodu mieszkała w powiecie rosieńskim. Carski dokument urzędowy z 1857 roku mówi o rodzinie Żenkiewiczów herbu Półkozic z powiatu rosieńskiego, wylegitymowanej w Cesarstwie i zapisanej do księgi szlachty guberni kowieńskiej. Dokument z dnia 6 czerwca 1877 roku, świadectwo Uznania Szlachectwa Nr 32 wydane przez Departament Heroldii Rządzącego Senatu w Sankt Petersburgu dla Franciszka Żenkiewicza, zamieszkałego w majątku Szawkoty powiatu rosieńskiego guberni kowieńskiej, sędziego ziemskiego – mówi o zaliczeniu jego wniosku do szlachty rodowej, rodu Żenkiewiczów, postanowieniem Szlacheckiego Zgromadzenia przedstawicielskiego w Kownie dnia 4 lutego 1877 roku i zatwierdzonego przez wyżej wspomniany departament Heroldii dnia 14 maja 1877 roku. Wynikiem przeprowadzonej przez aparat carski polityki deklasacyjnej stanu szlacheckiego oraz czynnego uczestnictwa rodziny Żenkiewiczów w powstaniu styczniowym, znaczna część ich majątku została skonfiskowana. Po powstaniu styczniowym w posiadaniu rodziny z okrojonego majątku pozostał jedynie niewielki folwark i młyn. Dlatego w drugiej połowie XIX wieku rodzina Żenkiewiczów została zmuszona do dostosowania się do nowych warunków ekonomicznych. Członkowie rodziny kończyli studia, głównie

w Sankt Petersburgu, poświęcali się karierze inżyniersko-urzędniczej i kościelnej. Jednym z budowniczych kolei transsyberyjskiej był inżynier Józef Żenkiewicz, wychowanek St. Kierbedzia. Po I wojnie w rękach Żenkiewiczów były majątki ziemskie Adamajcie i Gudale. W okresie międzywojennym mieszkając w Republice Litewskiej, mimo szykan i skierowanego przeciwko Polakom nacjonalizmu litewskiego, członkowie rodziny prowadzili aktywną działalność organizacyjno-ekonomiczną. Czynnie rozwijali polskie życie kulturalno-oświatowe i związki społeczno-gospodarcze na terenie powiatów: Rosienie, Taurogi i Wilkomierz. W okresie II wojny aktywnie uczestniczyli w polskim ruchu konspiracyjnym, prowadząc tajne nauczanie i działając w strukturach Podokręgu Kowieńskiego ZWZ AK. W październiku 1944 roku, po wielowiekowym pobycie na Żmudzi, pozostawiając cały dorobek swojego życia i poprzednich pokoleń, przyjechali do Polski i osiedlili się na ziemi kujawsko-pomorskiej.



Ryc. 1. Miejsca pobytu rodziny Żenkiewiczów

Na rycinie 1 przedstawiono mapkę ilustrującą miejscowości, z którymi związana była rodzina Żenkiewiczów w XIX i XX wieku. Zamieszkujący przez 5 wieków na Litwie ród Żenkiewiczów był spokrewniony z wieloma tamtejszymi znanymi rodami jak: Staniewiczowie, Bielscy, Butrymowie, Tyszkiewiczowie, Bielawscy, Wojtkiewiczowie i Szymkiewiczowie. Były to osiadłe od wieków polskie rodziny, a dzieje ich przodków sięgały często czasów Unii Horodelskiej. Dalszymi krewnymi lub spowinowaconymi rodu Żenkiewi-

czów były m.in. rodziny Paszkowskich, Nagurskich, Hurczynów, Kierbedziów, Kozłowskich, Rakowskich i Urbanowiczów.

Poniżej przedstawiono przebadaną linię rodziny Żenkiewiczów ze Żmudzi herbu Półkozic. W uproszczeniu jest ona następująca:

Kazimierz Żenkiewicz – ur. ok. 1786 r., zm. ok. 1856 r., ziemianin, właściciel majątku Szawkoty, powiat rosieński, gubernia kowieńska. Był związany z powstaniami Wiosny Ludów.

Franciszek Żenkiewicz – syn Kazimierza, ur. 1825 r., zm. 1889 r., ziemianin. Ożeniony z Elżbietą z Tyszkiewiczów herbu Leliwa. Gospodarował w rodzinnym majątku w Szawkotach. Sędzia ziemski powiatu rosieńskiego. Wspierał aktywnie powstanie styczniowe na Żmudzi. Po powstaniu część majątku została jemu odebrana. Po konfiskatach pozostał folwark i młyn. Miał brata Jana (prałat polskiej parafii w Sankt Petersburgu). Franciszek Żenkiewicz został pochowany w Szawkotach.

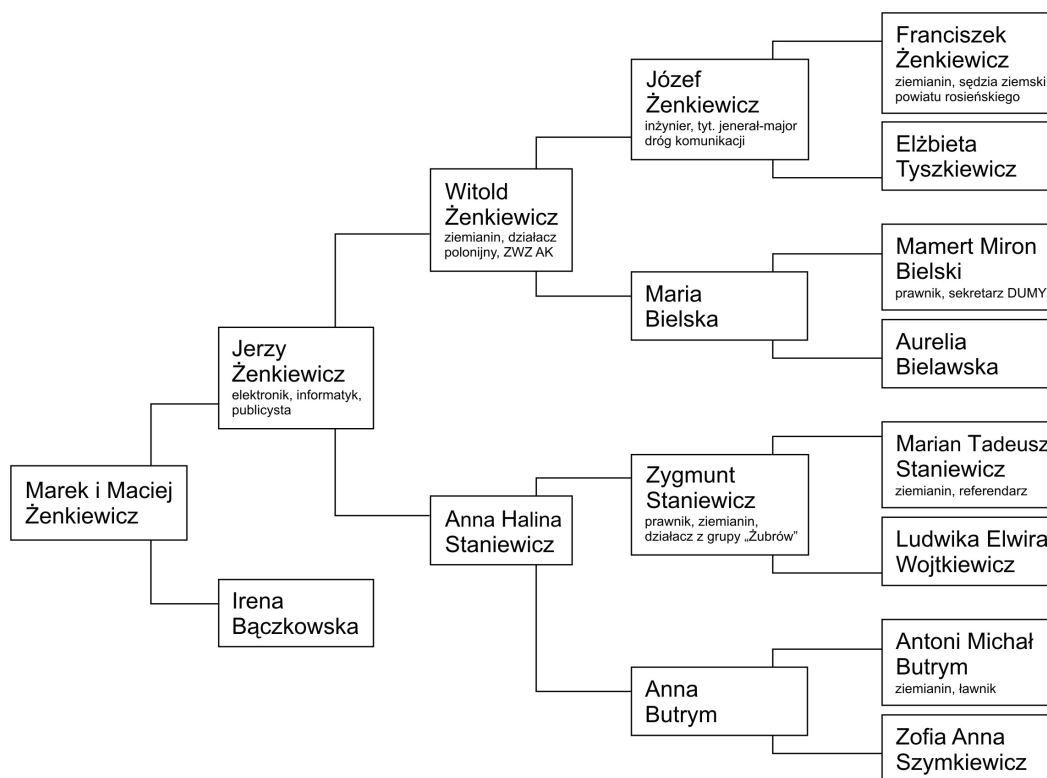
Józef Żenkiewicz – syn Franciszka i Elżbiety z Tyszkiewiczów, ur. 1860 r., zmarł w 1911 r., inżynier. Ukończył gimnazjum w Szawłach i studia techniczne (Instytut Technologiczny) w Sankt Petersburgu. Ożeniony z Marią z Bielskich (1871-1958) herbu Prawdzic, której ojciec Mamert Miron Bielski był prawnikiem i piastował funkcję sekretarza w Dumie carskiej (również właściciel majątku Adamajcie oraz folwarków Dydweje i Łauksminiszki w powiecie rosieńskim). Józef Żenkiewicz był budowniczym dróg i kolei. Piastował funkcję naczelnego inżyniera nadzoru budowy kolei transsyberyjskiej Moskwa–Władywostok w środkowej Syberii (Krasnojarsk, Błagowieszczeńsk). Zmarł wynikiem postrzału podczas napadu bandy na budowniczych kolei w okolicach Bajkału. Pośmiertelnie został odznaczony przez cara. Był tytularnym jenerałem – majorem dróg komunikacji. Józef Żenkiewicz posiadał następujące rodzeństwo: Władysław (1865 – 1906, urzędnik w Sankt Petersburgu), Wincenty (1867 – 1907, administrator majątku), Wincenta (1868 – ?, zameżna za Antoniego Myszejko), Antonina (1869 – ?, zameżna za Janusza Paszkowskiego). Józef Żenkiewicz został pochowany w rodzinnym Szawkotach.

Witold Żenkiewicz – syn Józefa i Marii z Bielskich, ur. 1907 r. w Sankt Petersburgu, zm. 1995 r., ziemianin i hodowca. Ukończył Polskie Gimnazjum w Poniewieżu i litewską pogimnazjalną Szkołę Rolniczą w Wieprzach. Odbył praktykę rolniczą w niemieckim majątku pod Tylżą. Ożeniony z Haliną Anną ze Staniewiczów (ur. 1921 r.) herbu Gozdawa, której ojciec Zygmunt Staniewicz był prawnikiem i adwokatem w Poniewieżu oraz aktywnym polskim działaczem z grupy „Żubrów” na Litwie Kowieńskiej. Witold Żenkiewicz był właścicielem majątku Gudele i stadniny koni koło Kroź. Działał aktywnie w Towarzystwie „Pochodnia” i „Jutrzenka” w Rosieniach oraz Polskim Klubie sportowym „Sparta”. W czasie II wojny działał w konspiracyjnym ruchu oporu w ramach ZWZ AK, ps. „Borsuk”. Utworzył siatkę AK w ramach Podokręgu Kowieńskiego w powiecie taurogowskim i punkt konspiracyjno-przerzutowy w majątku Gudele. Zbiegł podczas wywózki na Sybir, czasowo ukrywał się przed NKWD. W 1945 r. osiedlił się z rodziną w Górkach Zagajnych koło Żnina, gdzie do końca życia prowadził gospodarstwo rolne. Miał brata Edwarda (1905-1966, ukończył w 1931 r. studia w Antwerpii, Wyższa Szkoła Handlowa, w latach 1933-1940 był nauczycielem w Polskim Gimnazjum w Wiłkomierzu, działał w Towarzystwie „Pochodnia” i „Oświata” w Wiłkomierzu, uczestniczył w ruchu oporu ZWZ AK, ps. „Żak” i tajnego nauczania, po II wojnie mieszkał głównie w Łodzi, był na rencie inwalidzkiej, dorywczo pracował jako tłumacz z języka francuskiego i łaciny). Witold Żenkiewicz został pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Jerzy Żenkiewicz – syn Witolda i Haliny Anny ze Staniewiczów, ur. 1950 r. w Toruniu, elektronik i informatyk. Absolwent Politechniki Gdańskiej i Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego w Warszawie. Ożeniony z Ireną z Bączkowskich (ur.1956 r., ekonomistka). W latach 1972-1977 pracował w „Geofizyce” w Toruniu. Od 1977 r. do dzisiaj pracuje w UMK. Odbił szereg specjalistycznych staży zagranicznych w zakresie nawigacji, systemów i sieci komputerowych. Jest jednym ze współzałożycieli polskiego Internetu. Członek międzynarodowego stowarzyszenia Internet Society. Autor kilkudziesięciu opracowań i publikacji z dziedziny nawigacji, telekomunikacji, systemów informatycznych oraz zagadnień historyczno-genealogicznych. Jerzy Żenkiewicz ma następujące rodzeństwo: Marian (ur. 1945 r., profesor nauk technicznych, poseł trzech kadencji Sejmu, senator RP, prorektor Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego), Irena (ur. 1957 r., nauczycielka), Stanisław (ur.1961 r., zm. 1974 r.).

Marek i Maciej Żenkiewiczowie – synowie Jerzego i Ireny z Bączkowskich, ur. w 1980 r. i 1984 r., Marek – student UMK (zarządzanie), Maciej – doktorant UMK (prawo).

Dla zobrazowania graficznego, na rycinie 2 przedstawiono skrócony wywód przodków Marka i Macieja Żenkiewiczów. Należy podkreślić, iż nazwisko Żenkiewicz występuje w dzisiejszych czasach niezwykle rzadko. W 1992 r. po sprawdzeniu informatycznej bazy danych w Państwowym Systemie Ewidencji Ludności PESEL, obejmującej prawie 40 mln mieszkańców Polski okazało się, że figuruje w niej jedynie 11 osób o nazwisku „Żenkiewicz”. Były to osoby związane tylko z rodziną autora, mieszkającą do 1944 r. na Żmudzi. Przeprowadzone przez autora wywiady z rodzinami spokrewnionymi i znajomymi, zamieszkującymi przed II wojną tereny obecnej Litwy i Białorusi, nie dały wyniku pozytywnego o ewentualnym występowaniu innych rodzin o tym samym nazwisku. Z uwagi na specyfikę polskich znaków diakrytycznych, przeprowadzono badania identyfikacji osób o zbliżonym brzmieniu tj. „Zenkiewicz” z wykorzystaniem Internetu (bazy danych, katalogi biblioteczne, itp.). Odnotowano 11 osób o tym nazwisku w Polsce oraz 1 osobę w Rosji (prof. Igor Zenkiewicz, Moskwa) i jedną w Kanadzie (Inż. Paul Zenkiewicz, Montreal). Nie stwierdzono związku tej zidentyfikowanej grupy z rodziną Żenkiewiczów pochodzących ze Żmudzi. Bardzo użytecznym narzędziem używanym przez badającego jest internetowy *Słownik Nazwisk Współcześnie w Polsce Używanych* autorstwa prof. K. Rymuta, udostępniony przez witrynę serwisu heraldyczno-genealogicznego www.herby.com.pl. Słownik bazujący na zasobach systemu PESEL pozwala zbadać ile osób o danym nazwisku występuje w Polsce i jaki jest ich rozkład ilościowy wg dawniejszych 49 województw. Na przykład według słownika występowały w byłym woj. bydgoskim 2 osoby o nazwisku „Żenkiewicz” i odpowiednio w byłym woj. toruńskim 9 osób, co potwierdza się ze stanem faktycznym. Należy podkreślić, że przeprowadzenie badań opisanych w niniejszym przykładzie, jak i następnym, możliwe było dzięki zbudowanej infrastrukturze informatycznej w Polsce. Jej fundamenty zostały stworzone na początku lat 90. XX wieku w środowisku akademicko-naukowym przez Naukową i Akademicką Sieć Komputerową NASK (www.nask.pl). Jej rozbudowa jest kontynuowana w ramach programu PIONIER (www.pionier.gov.pl). W akademickim środowisku Torunia prowadzone prace genealogiczne przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika (Wydział Nauk Historycznych i Uczelniane Centrum Informatyczne) są wspierane przez infrastrukturę informatyczną sieci akademickiej TORMAN (www.uci.umk.pl i www.man.torun.pl) i ogólnopolską infrastrukturę akademicką PIONIER.



Ryc. 2. Wywód przodków Marka i Macieja Żenkiewiczów

Przykład 2. Poszukiwanie hallerczyka

W dalszej części aplikacyjno-badawczej przedstawiono praktyczne wykorzystanie Internetu przy poszukiwaniach genealogicznych żołnierzy armii Hallera. Doskonałym znawcą tej problematyki jest dyrektor Polskiego Muzeum w Ameryce w Chicago, Jan Lorys, który udzielił cennych informacji o punktach werbunkowych i cmentarzach hallerczyków na terenie USA. Dzięki Internetowi możliwe było w sposób szybki i prawie bezkosztowy przeprowadzenie przeszukiwań i korespondencji na obszarze Ameryki. Szczególnie bardzo interesujące dane można znaleźć na tzw. stronie domowej Polskiego Stowarzyszenia Genealogicznego w Ameryce (Polish Genealogical Society of America) o adresie: (www.pgsa.org)

Siedzibą Polskiego Stowarzyszenia Genealogicznego w Ameryce, skrótowo PGSA, jest Chicago. PGSA liczy obecnie około 2000 członków pochodzących w większości z USA i 10 innych państw. Głównym celem działalności jest utrzymywanie i pielęgnowanie historii o polskich i polsko-amerykańskich rodzinach. Realizowane to jest poprzez prowadzenie działalności badawczej, wydawniczej, regularnych zebrań, warsztatów i konferencji oraz gromadzenia i wymiany informacji. W PGSA utrzymywana jest bardzo interesująca internetowa baza danych zawierająca dane o żołnierzach z armii Hallera, którzy byli rekrutowani z obszaru USA. Zawiera ona również informacje o części żołnierzy powracających do USA (nie stworzono jeszcze bazy danych o pełnej armii, Muzeum w Chicago podejmuje przy współpracy z Centralnym Archiwum Wojskowym

w Rembertowie próbę odtworzenia możliwie kompletnego stanu armii Hallera). Znacząca część żołnierzy armii Hallera powróciła do USA drogą morską. Ich transport odbywał się statkami z Gdańska w następujących terminach:

SS Antigone	18 kwietnia 1920 r.
SS Princess Matokia	23 maja 1920 r.
SS Pochontas	16 czerwca 1920 r.
SS Latvia	17 sierpnia 1922 r.

Poprzez Internet istnieje możliwość sprawdzenia nazwisk części żołnierzy powracających wspomnianymi statkami. Również poprzez Internet można znaleźć dane o części rekrutów z armii Hallera w polskich zasobach. Przykładem jest indeks nazwisk skatalogowany przez Ośrodek Dokumentacji Wychodźstwa Polskiego przy Domu Polonii w Pułtusku. Jego adres internetowy jest następujący: www.wspolnota-polska.pl

Poniżej zaprezentowano wynik poszukiwań jednego z hallerczyków, pochodzącego z USA Franciszka Żenkiewicza. Jedyną informacją wyjściową, jaką dysponowano na początku poszukiwań był przekaz rodzinny, że po powstaniu styczniowym jeden z członków rodziny Żenkiewiczów (Władysław) zmuszony był opuścić Żmudź i przeniósł się do zaboru austriackiego (Lwów). Zaś jego potomek o imieniu Franciszek wyemigrował do Stanów Zjednoczonych i walczył w armii Hallera.

Korzystając z internetowego dostępu „online” do indeksu nazwisk bazy danych stowarzyszenia PGSA w Chicago, gdzie należy podać w kolejności nazwisko (*Surname*) i imię (*First name*) poszukiwanej osoby, otrzymano następujący wynik :

Haller's Army Index Search Results:				
Name	Location	Volume	Page	Form
Zenkiewicz, Franciszek	Duluth, MN		ABC	L
Zenkiewicz, Franciszek	Duluth, MN	176	45	A

Otrzymana informacja potwierdziła, że figuruje w wykazie armii Hallera Franciszek Żenkiewicz (*Name*), był zwerbowany w punkcie rekrutacyjnym w miejscowości Duluth w stanie Minnesota (*Location*), zarejestrowany był w wykazie w poz. 176 (*Volume*) na stronie 45 (*Page*), posiada przypisany kod lokalizacyjny zapisu komputerowego A (*Form*). Należy zaznaczyć, że ochotnicy w punkcie rekrutacyjnym wypełniali trzy następujące dokumenty:

- formularz A** Karta Zgłoszeniowa Ochotnika, zawierająca podstawowe dane o ochotniku (imię, nazwisko, adres, stan cywilny, wiek, itp.),
- formularz B** Karta Przeglądu Lekarskiego (**Medical Examination Report**),
- formularz C** Akt Zgłoszenia do Armii Polskiej we Francji, zawierający dane z formularza A i B oraz dodatkowe informacje o ochotniku (obywatelstwo, stopień wojskowy, zawód, najbliższa rodzina w Ameryce i Polsce, przynależność organizacyjna, pełnione funkcje, itp.) wraz z **Deklaracją Ochotnika** na wstąpienie w szeregi Armii Polskiej we Francji.

W celu uzyskania kserograficznych kopii o poszukiwanej osobie (formularz A, B i C), należy wypełnić drogą elektroniczną specjalny formularz zamówieniowy.

ARMIA POLSKA WE FRANCYI

7176

Numer porządkowy 161.....
 Dnia 31go Sierpnia..... 1918.....

KARTA ZGŁOSZENIOWA OCHOTNIKA.

Centrum lub Stacja Rekrutacyjna No. 34..... Miejscowość Duluth, Minn.
 Imię i Nazwisko Ochotnika Franciszek Żenkiewicz
 Adres 527 W. Superior St. Duluth, Minn.
 Stan (kawaler, żonaty, wdowiec) Kawaler..... dzieci.....
 Czy w razie wstąpienia do Armii Polskiej we Francji rodzina będzie miała środki do życia.....

 Czy jest obywatelem Stanów Zjednoczonych (drugie papiery) nie..... (tak lub nie)
 Wiek 22..... lat, Waga 170..... funtów, Wzrost 5..... stóp 9 1/2..... cali.
 Wzrok dobry..... Słuch dobry.....
 Przy być gotowym do wyjazdu dnia 15 Sierpnia..... 1918.....
Frank Żenkiewicz
 Podpis Ochotnika.

Polecam ochotnika do przyjęcia.

✓ Jan Walczyński
 Podpis Oficera lub Sierżanta Rekrutacyjnego.

Niżej podpisani oświadczają, że wyżej wymieniony ochotnik zasługuje w zupełności na przyjęcie do szeregów Armii Polskiej we Francji

Con Arum
 Za komitet obywatelski.

Wyżej wymienionego Ochotnika wysyłam do Centrum Rekrutacyjnego w

..... dnia miesiąca 1918.....

.....
 Oficer lub Sierżant Rekrutacyjny.

FORMULARZ A.

Ryc. 3. Karta zgłoszeniowa ochotnika – formularz A

Należy w nim podać dane o poszukiwanej osobie według wcześniejszego odczytu (*Name, Location, Volume, Page, Form*). W omawianym przypadku poszukujący otrzymał z Chicago kserokopie o Franciszku Żenkiewicz w ciągu 2 tygodni od daty zamówienia. Koszt otrzymania kserokopii wynosił 8\$ USD. Według

właścicieli bazy danych pokrywa on tylko koszt wyszukania, kopiowania i opłaty pocztowej. Na przykład na rycinie 3 przedstawiono otrzymany z archiwum z Chicago formularz A dotyczący Franciszka Żenkiewicza. Należy stwierdzić, że obrany kierunek poszukiwań okazał się bardzo skuteczny i jest godny polecenia. Pozwolił w krótkim terminie potwierdzić uczestnictwo Franciszka Żenkiewicza z USA w armii Hallera. Wynikiem przeprowadzonych tą drogą poszukiwań pozyskano dodatkowe dane genealogiczne o badanym, dotychczas nieznanego dla badającego.

Piśmiennictwo

- [1] A. Bajor, *Polskie rody na Litwie – Żenkiewiczowie*, „Kurier Wileński”, 25 sierpnia 1998, Wilno.
- [2] S. Czabański, *Pałucki Wieniawa*, „Gazeta Pomorska”, 10 października 1994.
- [3] J. Ciechanowicz, *Rody rycerskie Wielkiego Księstwa Litewskiego*, wyd. I, tom V, Rzeszów 2001.
- [4] J. Czuchra, *Armia Polska we Francji*, Warszawa 1927.
- [5] Sł. Górzyński, J. Kochanowski, *Herby szlachty polskiej*, Warszawa 1994.
- [6] M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918-2000. Słownik biograficzny*, Warszawa 2003.
- [7] Materiały i informacje zebrane przez J. Żenkiewicza z kwerendy po dworach na Żmudzi, sierpień 2005-lipiec 2007.
- [8] T. Kozłowski, *Jubileusz – Jerzy Żenkiewicz*, „Promocje kujawsko-pomorskie”, Nr 3-4, Bydgoszcz 2003.
- [9] W. Makowski, *The Polish people in Canada*, Tundra Books, Montreal 1987.
- [10] K. Niesiecki, *Herbarz polski*, tom I-X, Lipsk 1839-1846.
- [11] *Ośrodek Dokumentacji Wychodźstwa Polskiego*, www.wspolnota-polska.pl
- [12] B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego*, Kraków 1858.
- [13] J. Piechowski, *Ukryte światła herbów*, Warszawa 1991.
- [14] *Polish Genealogical Society of America*, www.pgsa.org
- [15] *Relacje Jana Lorysa*, dyrektora Polish Museum of America, Chicago 2002.
- [16] J. Sierociński, *Armja Polska we Francji*, Warszawa 1929.
- [17] *Słownik geograficzny*, tom 2, Warszawa 1881, tom15, cz.1, Warszawa 1900.
- [18] A. Znamierowski, *Insygnia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003.
- [19] *Związek Szlachty Polskiej*, www.szlachta.org
- [20] J. Żenkiewicz, *Ziemiaństwo polskie w Republice Litewskiej w okresie międzywojennym*, wyd. 2, Toruń 2001.
- [21] J. Żenkiewicz, M. Żenkiewicz, *Śladami Polaków w Kanadzie i USA*, „Pieśń Skrzydlata”, Nr 29, czerwiec 2003, Gdańsk.
- [22] J. Żenkiewicz, *Dwór polski i jego otoczenie. Kresy Północno-Wschodnie*, Toruń 2008.